

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K39232

Hilda Allmar.

H E L K L A .

H. Kubu eragünn. Intellektuaalse Ringi "Areng'u" aegkiri.

1926 a. kevad.

Helkla.

Tuhandete uduöisist vannikute taga helkis ammu juba midagi. Tuli oli see. Graatsiliselt tantsis ta tuljakut seni ligipääsematul saarel, ja vesi ümber saare, nagu kartes metsikute tulikoerte möllu, hillerdus tasa.

Lahtus udu.

Enne mahajäetud merikaldale kogusid noored. Nad silmitsesid tule muinasmaad mere sinirüppes. "Tuli nii ilus ja meelitatav, aga kaugel" laususid ühed. Teised aga vabastasid purjukate kõled pehkinud postidelt ja sõudsid merelle - tahtsid jõuda kummalisele muinasmaale. Tuule hellal kaisutusel paisusid purjed, tõmbusid pingule ja paadid lendasid pähklikoortena. Varssi nägid kaldalolijad vaid punavaid purje tõusva päikese kiirpisarate sajus.

Vähenees maa saare ja uudishimuliste sõitjate vahel. Palju näis nüüd hoopis teisiti kui kaldalt. Saar polnudki üleni tules, vaid tuli siples üksi stalaktiidi metsa õnarustes ja kivitornid olid fatamorgana loojad, nemad tegid tulekesest tule.

Maandudes kuulsid nad kristall-laanest häält: "See on Helkla, kuhu igatsete teie noored. Peate siiski tagasi sõudma, sest praegu pole see veel teie jaoks, aga võtke endaga kaasa lähemalolevad väikesed tuled ja ehtige nendega ka oma merirand". Noored tegid nii nagu käskis tundmatu hääl. Nad asetasid väikesed tulekeeled purjukate põhja ja sõitsid tuldud teed tagasi.

Rannale panid nad Helkla peremehelt saadud tuled, mis alustasid oma tuntud tantsu - tuljakut. Eemalolevad puud helkisid, pöösad punasid ja merivesi hillerdus tasa.

"Ka meil on meie väike Helkla, aga suurendagem teda, kandkem tulde oma tahtejõud ja lootused ehk kasvab siis ka tuli, suureneb helkide kari". Nüüdsed noored, pidades röömpidu.

J.M. *uua*

A l g t e e l.

Igale olevusele annab loodus midagi kaasa, mis juhib kõike tema elutegevust, loomale loomuliku kalduvuse - instinkti, inimesele ka veel mõistuse ja tahte. Neid varandusi püüab igaüks elus kasutada. Eeskujulik ja edasipüüdja inimene töötab seka, et luua midagi kasulikku omale ja inimekonnale ning suurendada neid väärtusi, mis on temas loodud. Ta püüab omale eeskujuks seada neid, kes on varem sammunud sama rada ja omandatud kogemuste abil enam oma eesmärgist saavutanud.

Inimene, saades täisealiseks, näeb oma tulevikku reskema, hoopis teistsugusena, kui oli ta seda ette kujutanud lapsepõlves, mil püüdis vabaneda vanemate võimu alt, teadmata, et allub karmimale isandale senisest - elule enesele. Sealt peale võime lugeda tema teise eluea algust. Nagu iga olevus sündides, on inimene iseseisvalt elama hakates nõrk ja saamatu, lasub end kergesti välismõjudest juhtida. Alles hiljem suudab ta eluga kohaneda, näeb käidud teel väär samme ja hoidub neid kordamast - ta omandab kogemusi. Möödunud elus märkab ta ka sündmusi, mis olnud talle kasulikud, mis toimetatud õieti, kas juhuslikult või teiste eeskujul. Ta leiab vajaliku neid teatud aegadel kasutada ja uuendada mõnede paremustega. Need muutuvad traditsioonideks.

Nii on ka ühiskonnaga. Nagu üksik olevus, nii võib ka rahvas areneda ainult vabaduses, rippumatult kõigest, mis seda takistab. Seda teed tahame käia meiega.

Meie rahvas on vabanenud võõra võimu alt, mis meid rüüstas, kuid ühtlasi sõnakuulelikuks kasvatas. Seisame iseseisva elu algul, nagu vasttäiskasvanu, kes omapeal peab elama hakkama. Nagu viimane, on ka meie rahvas õppinud teiste käsku täitma, on jäänud liig tagasihoidlikuks, et end ise juhtida, raske on see üleminek, mil astub ta ellu, et enda üle valitseda, ilma kelleltki küsimata, sama on see tundunud kõigile iseseisvatele rahvastele.

Oleme loonud omale riikliku korralduse, oleme kohustatud looma oma traditsioonideta ühiskonnale kõik, mida vajame et esitada teda ilmas kultuurirahvana.

Meie ei tohi oma riigi juhtivate jõudude vastu olla liig nõudlikud, peame olema teadlikud, et meie ühiskond on alles lapseas, kellega kohustatud oleme vääriliselt arvestama. Eestis juhtub mõndagi, mis mõne vanema suurriigi seisukohalt lubamatu, meie vabariigis aga andestatav, sest oleme ühiskondlikult kui eluga harjunud noored. Meie keskasu-

tused mis juhivad riiklist elu, esitavad rahvast, ja üldse eeskujuks peaksid olema meie ühiskonnale, on veel vilumatud oma ametialal. Siin avaldub sageli orjapõlvest pärit eestlase tuimus, kuid teame, et oleme harjunud sõna kuulma ja ainult sundimise järgi töötama.

Oma iseseisvuse kaheksa aasta kestes on meil suudetud ühiselu arendamistöös mõndagi korda saata, kuid võrreldes teiste Euroopa riikidega, kus riiklik kord vanem, näeme, et meil tuleb veel paljugi sel alal töötada. Meil ei oseta hinnata suuremeelselt valitsemist, sellepärast peab tarvitama karme, ka mitte ajakohaseid abinõusid, et alal hoida oma iseseisvust. Meil ei ole seadusandluses jõutud neisse peensustesse nagu vanemad kultuurriigid, vaid vaieldakse alles kõige algelisemate punktide juures, mis nõuavad hädatarvilikku lahendamist.

Siiski on märgata olnud edu meie elu korralduse rahulikus tegevuses. Seda võib loota ka tulevikus, kui meist eemale hoiduvad tüli ja vaen. Iseseisvatena töötades loodame europaseerimist oma rahva juures, et kaoks kõik omadused, mida loonud on orjapõlv ja et ikka intensiivsemalt tegutsema hakkaksime oma kultuurelus.

E.P. 20 mm

V a b a d u s t u n n e.

1.

Kes vabadust armastab, see ei või milgil kombel rohkem ta kasuks teha, kui oma omale ta mõiste ära seletada, teda tundma õppida. Üks tuntud kirjanik tähendab, et kuigi igaüks vabadust ihaldavat, siiski raske olevat ütelda, mis see vabadus õieti on. Armastatakse teda kirglikult, kuid ilma selge sisuta. On vaja vabadusmõiste osadeks haurutada ja siis üksikud lõimed ja koed, millest see kallihinnaline kangas koosneb, selgitada.

Rooma õigusteadlased õpetasid, et kõik on lubatud, mida seadus pole keelanud ja Cicero leiab: "Vabadus on võim nii elada, kuidas sa ise soovid, kuid sel määral, et teiste üheõigusline vabadus sinu omavoli ei kitsenda". Igaüks ihaldab tegevusvabadust piiramata mõttes: tahtmise võimalust ja õigust oma tahtmist täita, kuid õigus on ühiskondlises mõttes ikka aateks jäänud. Ütleb ka Shakespeare: "Tõde on õuekoer, kes nurgas peab olema ja toast välja kihutatakse, kuna pr. Sülekoer (s.o. vale) tule ääres magada ja kõike teha võib".

Suured eksploateerivad ikka väikeseid. Vabaneda ning rippumata olla kõigist, see osutub vabaduseks. Inime on aga paratamata oma ümbruse taim, ta on sellega seotud tihedate köidikute kaudu ja ta õlgadel lasuvad määratumad kohustused. Need seadustegijad, kes tõendavad, et vabadus on võim teha, mõtlesid sama vähe vabadusmõiste loomisel nagu siis armastusmõiste üle mõeldakse, kui abiellutakse.

Ka mustlased, keda eeskujustatakse vabaduses, kellel ei ole seaduse koodeksi, kes elavad südametunnistuse järelle, on piiratud oma tegevuses, sest õigus ei seisa mitte paragrahvides, vaid igas indiviidis. Õiglustunne juhib ja käsutab inimest ta toimingutes, etendab peremeest. Mustlased, kes nimetavad oma isamaaks iga paika, kus neil hüva, kus nad rahuldatud on, kellel ei ole riiki, valitsust ning kes hüljavad endid vabaks rippumatuks, iseseisvaks rahvaks, on tõelikult vist kõige enam piiratud oma olemises vabadena. Ühendus suudab vaid tugevaks kõikvõimsaks teha. Mustlaste, loodusrahvaste elu ülistada tähendaks euroopa kultuurile surmlaulu laulda. Tänapäev mõistab igaüks J.J.Rousseau müüdsõna: "Tagasi looduse juure" tühisust, sisutust. Mustlased nimetavad end vabaks, kuid neile on täiesti selgusetu tõeline vabadusmõiste. Nad täituvad lõ-

butsemisest, mõnuste nautimisest, ning et tolles endile piirjoont ei tõmba, keeldumist ei näe, tunnuvad vabana endid. Ülevamaid sihte, kõrgemaid tundeid mustlasrahva juures konstateerida ei saa. Neil ei ole selleks mõistust, aruseamist, puudub tegevusenergia, nad elavad tunnete, ja needki on sageli ürgelised.

Meie ei pea aga mitte ainult tundmuste kaudu tundma, mis vabadus on, vaid ka teadma, mis ta tõeliselt on. Tundmused on meile alati meele tuletanud, aga meile on rohkem tarvis. Vabadus peab midagi ühtlast ja suurt olema, kus inimväärtus aupaigale seatakse. Vabadus on isegi suurem kui kunst ja teadus.

Ühisageli vahetatakse ära vabaduse tähtsus isiklikus ja riiklises elus. Paigutatakse ta niisugusse mõistesse, millesse kõik mahub, mida avalikuks ja isiklikuks vabaduseks nimetatakse, mis nende aule ja nende tähtsatele õigustele kindla kaitse valitsuse vastu muretseb. Riiklist vabadust nähakse puutumatuses. "Mõttetarkusline vabadus", leiab A.Montesquieu, "kujuneb tahtmise täitmisel, või vähemalt selles arvamises, et oma tahtmist täidetakse. Kodanline vabadus on aga vabaduse alusmõiste, takistamata teguviis, mis riiklises elus on maksuma pandud".

Kodanlist vabadust nähakse aga ühiskonna liikmete õiguste seltakondlike õiguste ühtluses. P.Sidney võidab oma kuulsas lauses: "Vabadus on ühtlus, ühtlus on vabadus", milleline ei osutu siiski tõena. Mitmekesisus on looduseseadus, vääramata ja kalk, ühtlus on aga sund astuda vastu looduseseadusele, olla samane kaasinimesile, seega pannes piire isiku individuaalsele arengule, kartusest olla teistsugune teisist, ning ühtlus muutub seisatuse ja surma sünnitajaks.

Teine idealist A.France, kes ka näeb ühtluses vabaduse aate teostamist, ütleb: "Ei ole enam rikkaid ega vaeseid. Ja igaüks maitseb oma töö vilja. Meie oleme kõik õnnelikud mu isa".

Töövilja maitsmises osutub vaid laiskus, ning tegelise elu praktilised näited tõendavad, et töötamises leidub õnn. Ei. Häda on maailmas vajaline. Meie ise peame armastama oma ettevõtete takistusi. Püha kaastundmus, millest koos seisab hinge ilu, häviks samal ajal, kui hävineks kannatus. Oleme õnnelikud ainult seetõttu, et oleme õnnetud.

Tunneme vabadust vaid sellepärast, et peame sageli kannatama, vägivalda maitsuma. Õnnelik see, kes tunneb end vabana, kuid õnnelik olla on luksus.

B.Taft.

2.

Igas isikus on ürgtung olla esimene omasuguste seas, mitte alluda teistele, vaid ise olla käskija, vaba oma otsusis, tegutsusis mõtteis. Too tunne on inimeses sama vana kui ta ise, kui palju põlvi on inimesool.

Tung vabadusele on seotud võitlusega olemise eest. Kuid kas on üldise vabadust? Tollele küsimusele peab küll vastama, et absoluutset vabadust ei ole. Üksikute nähtuste juures võib mainida: "Olen vaba sest kirest, murest, mõttest jne.," kuid täitsa ei kellestki ehk millestki rippumatu ei ole inimene kunagi.

Uuema aja ühiskond näeb vabadust ühtluses ja defineerib: "Ühtlus on vabadus". (Fr. Lieber). Kuid jällegi on teadusliseselt tunnustatud oletus, et ei ole maailmas kahte iga omaduse poolest täiesti sarnast olevust. Kuna inimesed pole sarnased oma võimetes ega püüetes, siis pole ühtlus vabadus vaid sundus üksteisele sarnased olla.

Aegloo uusaegjark kõneleb rahva püüetest vabaneda üksiku isiku mõjust. Monarkiad on asetunud vabariigiga, milliseil rahvaesitusline valitsus. Neis on ühiskond seadusandja. Ta lubab ka igale kodanikule mõtte- sõna- isikuvabaduse, piirab aga ka kohe oma lubadust: "Vabadus seisab õiguses, kõike seda teha, mis ei riku teiste kasusid". (Pr. v. 1791a. põhiseadus). Ja piiratud vabadus polegi ju enam vastav oma mõistele. Seni kui inimene elab maakeral, peab ta alluma ühiskondlikele ja looduslikele seadusile.

Materialistid nõuavad ühesuguseid õigusi kõigile inimeskonna täiskasvanud liikmele, selle järele seab ühiskond inimtegevusele piirid, annab seadused, mille järele inimene peab tegutsema. Kus jääb siis inimese oma otsustusvõime? Puhtal kujul ta hävineb, ilmutub ainult ühenduses kogukonna omaga. Tung elada hävitab isegi vabaduse. Mida enam inimeskond suureneb, seda vähemaks jäävad võimalused igal üksikul lähedalt elada. Paratamatult läheb siis läbi materialistide vabaduse piiritlemine.

Kuigi inimene näeb väliselt vaba, siis on ta ometigi oma siseilma, oma tahte, soovide käsualune. A. Kitzberg mainib selle kohta: "Kes oma kirgede ori, see pole vaba".

Hindude usu põhimõte on: kui inimene surub alla oma kired, teeb läbi mitmed askeesi astmed, siis jõuab ta viimaks Nirvanasse - igavesesse rahusse, kus pole ainustki soovi. Tõu olukord oleks siis vist vabadus, ning too tunne, mis siis inimest valdab, vabaduse tunne. Kuid kütündida sama-

se õlukorran nõuab tahet. Materialistile, kes tahab elust võtta mõnusi, mida see aga pakkuda võib, on too hingeelamus kättesaamatu, päälegi kui ta pole saavutatav harilikus inimea pikkuses.

Kuigi vahest valdab inimest tunne "olen vaba", siis võib toda juhust nimetada ekstaasi silmapilguks, mil isik on unustanud kõik peale ühe, et on vabanenud mingist eluraskendavaist tingimustest. Kainel meelolu minutil ei või inimene oma kohuseid. Kainelt mõeldes ei taha egoist kõrvaldada teatavusest oma isikoid püüdeid ja altmist ei tohi unustada kaaskodanikkule kasuka töötamast.

Õhiskonna seisukohalt on isiklik vabaduse tunna sama lubamatu nagu egoism ehk küll ta oma eesmärk anda "vabadust", sest vabaduse tunne on egoistline isiklik läbielamus. Too tunne võib vallata ainult meeleolulist inimest, kes soodne üle elama ekstaasi momente, unustama ümbrust. Passiivne inimene ei suuda maailma muredest nii eralduda, et võiks kujutella end vabana; sest vabadus tundub piiritu nagu maailm, näib kättesaamatu nagu elumõiste.

M. V. Uland

---000---

O h t u l .

Viktor Erdmann, mustades saabastes, mis olid kord olnud kollased, jalutas kevadõhu õrnuses niiskel tänaval edasi - tagasi.

Erdmannil oli täna suupäev - kohtamine.

Koolist koju jõudes oli ta ruttu söönud, peegli ette astunud, ja leides krae pisut määrdununa, selle ümber pööranud, kaelasidet triikinud, pool tundi sellesse uut sõlme teinud, siis emale seletanud mõninga uue vihu ostmise vajalikkusest - saades nii paarkümend marka, lõpuks järgmiseks päevaks tarvilikud raamatud - vihud korda seadnud, ja läbematusest toas viibida, tulnud tänavale.

Ja nii ta valvaski määratud kohal nagu virk neitsi, "kes oli oma lambi õliga täitnud ja ootab peigmeest".

Oodata - tähendab kannatada. Önn, see on ainult niikaua meelitatav, kuni ta on saavutamata, ootamine on ainult seepärast magus, et ta on kannatamine.

Erdmann, kuigi ta oli seitsmeteistkümne aastane, ei tundnud ega mõistnud seda, mida armastatakse nimetada eluks.

Ja kui nurga tagant tuli nähtavale tüdruk lühikeses, tumedavärvilises kleidis, Lydia, siis tundis Erdmann end õnnelikuna. Ta süda hüples nagu me mootortramm, sõites mäest alla.

Päale hariliku tervituse hakkas Lydia kõnelema kenast eeskavast ühes kohalikus kinos: keelatud vill on ju magus.

"Kavalier" kogeles vastuseks midagi kojuunustatud rahakotist. Lydia naeratas, vaatas oma kulunud sõrmotstega kinnastele, surus tagasi ohke, naeratas uuesti, ja küsis, kuidas õppimine edenevat.

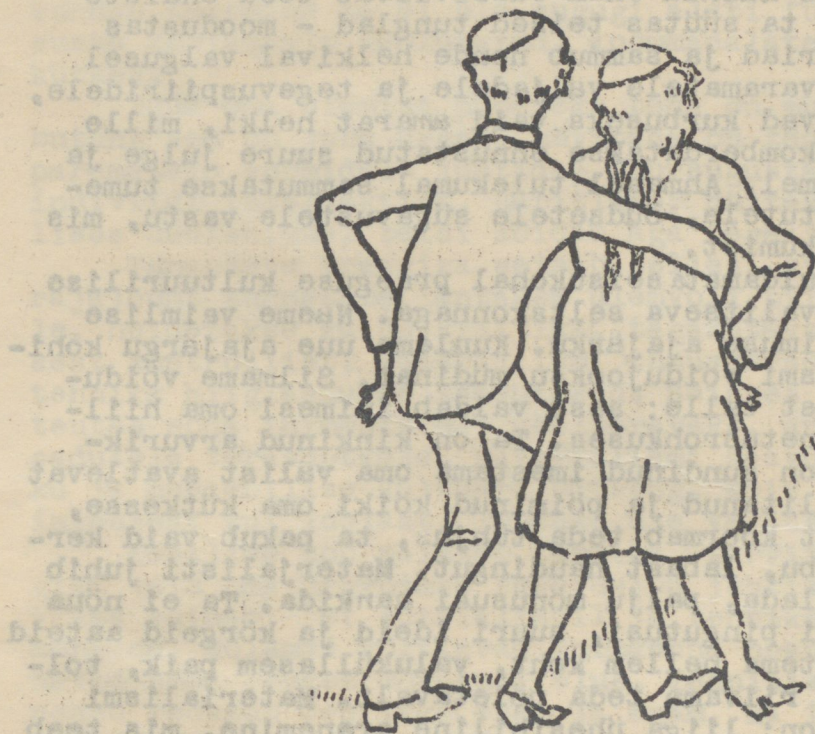
Erdmannil oli põhjust rõõmustada: päevakorrapunkt rahaküsimusest oli läbi ja koolist, sellest oli tal palju kõneleda.

Varssi leidis ta "vestitaskust" mõned margad - ja nad sõöstisid trammile, millele oli silmapaistvate tähtedega trükitud: "Kadriori - Vabadusplats".

Nad jõudsid parki, igavesesse nalja, rõõmu, kur-buse ja nutu riiki, kus "suurte meistrite" joonistuste-ga ilustatud pingid istumiseks ja nukrustamiseks või lobisemiseks, laiad alleed jalutamiseks.

Õppurid, Erdmann ja ta Lydia, ei olnud ainukesed "tõsised" kevadõhtu hämaruse ilu nautijad. Siin oli ka teisi, kes olid oodanud naeruvaarse kannatlikkusega kella viiest kohtamist, otsekui me ajakirjade omanikud lugejavarva kasvamist. Enamjagu neist oli, nagu neid nime-tatakse, me õppiv noorsugu. Paljud koolipoisid paberos-sid näo kohal kui jaaniussid hiilgades, jalutasid, daa-mid käekõrval, vaatasid vastutulejatele otsa uhkelt, sil-mi pilgutamata, viskasid tihti poolitisuitsetatud pabe-rosse röskele liivale, kõnelesid romaanidest, mis veel olematud, naersid kõvasti, kui tüdruk ütles naljakat ja olid kogu aeg ärevuses, nagu oleksid eksamil.

Meeldida, see oli nende alaline püüe. Erdmann ja Lydia istusid pisut, jalutasid pisut ja aja hilinedes lahkusid hämarast pargist.

Teel koju tagasi vaadates nägid nad metsaserval

rippuvad kuud, kes neid vaatas, pilkava naeratusega huultel.

Jumalaga jättes ütles Lydia veel kord: "Sa teed ikka mulle selle kirjatöö, muidu ma teinekord ei tule". Erdmann jaatas.

Ja siis läks Erdmann koju, uhkena, nagu kangelane kadunud aegadest.

F. Nauman

---ooo---

M a t e r i a l i s t l i s e a j a t ö ö j a
l ö b u t u l e m u s e d p r a e g u s e i n i -
m e s e p a r i m a l a r e n e m i s e l .

Inimolevus otsib paratumatult ikka uut, ka tänapäeva. Inime ei näinud enam edasiviivat teed endiste tulede valgel, ta süütas teised tunglad - moodustas teised eluteooriad ja sammub nende helkival valgusel suurematele, avaramatele väljadele ja tegevuspiiridele, ent need heidavad kurbuseks vaid ämarat helki, mille valgel ainult komberdatakse ennustatud suure julge ja uhke käigu asemel. Ähmasel tulekumal sammutakse tumedatele, aimamatutele, öudsetele sügavustele vastu, mis ahvardavad hukkumist.

Oleme rahuldumata seisukohal praeguse kultuurilise õhkkonnaga ja valitseva seltskonnaga. Naeme vaimlise pettuse ja väsimuse ajajärku. Kuuleme uue ajajärgu kohinat: materialismi võidujooksu müdinat. Silmame võidupärgade punumist talle: sest valdab inimesi oma hilinguskülluses annetusrohkuses. Ta on kinkinud arvurikalt lõbusid, on sundinud imestama oma välist avatlevat läiget, on meelitanud ja põiminud kõiki oma küttesse, kuid sisuliselt koormab teda tühjus, ta pakub vaid kerget, öönest lõbu, labast naudingut. Materjalisti juhib mõte vaevata elada, palju mõnususit hankida. Ta ei nõua kunagi vaimlisi pingutusi, suuri ideid ja kõrgeid aateid ning see ongi tema hellem koht, valuküllasem paik, tollest kõneledes riivame teda põletavalt. Materialismi suurim puudus on: liiga ühesihiline arenemine, mis teeb

labaseks, eemale peletavaks. Materialism kasvatab haridusmetslasi keda huvitab ainult äri ja lõbu, raha ja karjeer, kes elavad mõnusat bürgeri elu, on vaimlises alal rahulikud pealtvaatajad ega tülita end mõttesügevuste otsimistega ja intellektuaalsete kirgedega, vaid harrastavad intensiivselt söömise, joomise ja erootiliselt hubasusi ringutavad oma käsivarsi au, hiilguse ja toreduse näljas. Isiklus auahnus, kõrkus, kadedus lohakus ja toorus iseloomustavad materjalistliku ilmavaatega indeviide. Vaimline temperatuur on langenud, intellekt tardub, kivineb. Materialism teeb inimesi õnnetuks sest ta viib tühjusesse ja lõpeb iseenesega, tal pole miskit eesmärki. On tarvis kultuuri, millest jääks järele värske elutundmus, suur hingeline elamus. Euroopa oli enne suure palangu süttimist suur vaimline lilleaed, kunstide ja teaduste triiphoone. Tänapäev näeme ainult pikantseid vaimlisi tõusikuid mõnusatel olengutel madalaid lõbusid nautimas.

Inime ei tohi aga sulgeda silmi elu voolavuse ees, ta sihiks olgu elu ise, kõik tundmaõppimine ja sellest lõbu hanikimine, sest lõbu illustab ja õilistab ja naer on terviseks ning naljaheit kultuurilikkuse tunnus. Ilus lõbu annab enam elujõudu, värskest, karastavust. Lõbuks võib aga ka olla suurte ideede eest võitlemine, kohuse täitmine ta ei ole sugugi alati füüsiliste mõnustuste karjamaale naelutatud, loommadalate instinktide küttes.

Püüd oma olemist hubaseks teha on muinasvana. Lõbutung see on juba ürgne, hävitada on teda võimata ent parematele vormidele juhtida, suursugustada, see oleneb indiviidi intellektist. Haritlane, näiteks, rapleb vaimlises uudishimuse, teisi köidab aga tegelik elu.

Tänapäeva traagika seisab selles, et ei tõmmata rajajoont tunnetele, antakse ülemvõli piiramata ihadele, heidetakse kaine kriitika, taganetakse mõistuslikest kontrollist. Materialismi tänuväärsem teenus on tehnika hiiglasuured saavutused. Seistes surmapalge ees teutas sõda inimhõimuse nõeliteravaks, andis ta töövõimusele terasnõtkuse. Materialismi saavutus on kehale ja mehaanilise kultuuri õitseng. Meie aeg kõneleb inimesest kui loojast, looduse üle valitsevast türannist.

Kehalise töö peletab tehnika, tarvitab inimenergiat vaid oma ürgvõimsa tegevusjõu juhtimiseks. Dr. Vilms vaidab: "et sotsialismil ja tehnikal ühine eesmärk on. Mõlemad võitlevad inimkonna heaoleku eest, tahavad näha rohkem mõnususit elus. Tehnilise kultuuri edenedes teostub see ikka enam ja enam, ka ilma sotsialismita". Jõutakse jälle elu tulipunktini - lõbulõteteni. Toimetatakse, talitatakse, rühitakse, lõbutsetakse, vä-

he puhkust, vaikust, rahu, puudub aeg endasse süvenemiseks. Oma "mina" kujuneb tundmatuks suuruseks. Elu liigub kinodraama kiirusega, pole kunagi pidurdamist, viivuks mõtlemist. Pinev kiirustamine neelab inimese oma tormamisiilingusse andmata aega seisatamiseks, arvustamiseks. On vaid üks eesmärk mille poole rühmatakse, mille tagaajamise sammudest müdiseb maa, see on raha. Teadagi, et ka siit säält öienoppimine sihile ei vii, kuid materialistile omane toimimine on küll hukkamise signaali. Elatakse täidetakse oma koht elumasin, olles hästi kasvatatud tehakse seda korralikult, seltskondlikult, distsiplineeritult, sissekasvanud aumõiste kohaselt, muidugi heroilisi lisaväärtusi juure toomata. Vaimlisi atleete silmame harva elu areenal, aatemööka toovad mõningad. Loomistung kihutab üksikuid vaid tööle, tegutsetakse harilikult materiaalse tasu pärast. Töö kui väärtus eneses joobnustab väheseid. Tahetakse näha igalpool kasulikkust, ühtki teooriat ei looda praktilise eesmärgita, ühtki raamatut ei loeta nimetatud sihi saavutamata, ühtki inimest ei hinnata tulu võtmata. Vaimlised kriisid, pankrott valdavad inimest. Otsimised kunstile, usule, teadusele ei rahulda: nende arenemistee on pikaline kuna ainevallas kiirus eksisteerib.

Eetika tunnistatakse väljamõelduseks ja sellepärast läheb iga soov teoks ainult väikese vastupanu, lihtsa mõnuseuse sihis. Südametunnistus nimetatakse autosugestiooniks ning sõnatakse. Südametunnistus on hüva, kui raha ei ole. Hing kuulutatakse ettekujutuseks. Aine eelistus materialistlikes ilmavaates on kohutav, midagi peale aine, isegi mõtlemine on seotud ainega, lausub materialist. Võitlus olemasolu eest on teinud inimese vaimliselt tooreks, muutunud ta banaalseks raha vampiiriks. Antiikrahva olemine sulas kui kunstiteose plastiline üksus, moodne aeg on barbaarne, harmooniakehv.

Tarvis on meil kavakindlamat, süstemaatilisemat ilmavaadet. Objektiivsust mõtteilma rajamisel, vähem konterpandita vaimuvarasid oma ajuvalda sisse vedada, rohkem enese arvustust ilmavaate loomisel. Isikule on paratamata tarvilik ühiskond, ainult selles suudab ta areneda, täiustipule tõusta, haripunkti saavutada. Vaatamata kultuuri pahedele ei mõtle meist keegi tagasi minekule loodusesse, meile, kellele on saanud muuseumid, teatrid teiseks koduks, raamatud igapäevaseks leivaks.

Meie ei usu Öhtumaa hukkumist, vaid Euroopa faustilise vaimu paenduvusse, kes ikka leiab vastmürki mürgile, kes tulevikku ette nähes oskab ka seda parandada.

B. Taft

IDEED JA ÜHISKOND.

Kõik kosmos areneb, temaga ühes inimene kui ta osa. Aastatuhandeid võib inimsugu lugeda oma elatuiks. Nende jaoksul on ta edenenud paremusele püüete ja täienemise sihis.- Areneb iga üksik ja üksikuist koosnev ühiskond.

Inimene on seltskondline loom" ütleb Aristoteles", ja tõesti, inimene on katkestamatute, nagu perekondliste, sugukondliste, rahvusliste jne. sidemetega ühenduses teiste omasugustega. Kuid pääle suguliste sidelon-gade ühendavad inimhingi veel ühised huvid, olgu vaimlised või varanduslised, moodustades ühiskonna.

Meie praegune elukorraldus on täitsa ühiskondline. Ei tehta ega otsustata midagi enne, kui ei arvestata üldsuse tahtmistega, eeltingimustega seltskonnas oma teguviisi jaoks. Isik peab alluma ühiskonna mõjule.

Inimsugu areneb, nagu kogu maailm, evolutsiooni teel, kuid too edukäik polegi nii hüpeteta ega tasane: teda elustavad revolutsioonid - järsud üleminekud vanault korraldelt uusile. Nagu maavärisemised järsult muudavad maakera koore kujis, nii teevad seda revolutsioonid olevate ühiskondliste kordadega. Maailmas pole loodusriigi elanikke seas võidsust, pole ka arenemisaste ega selle eeltingimused iga isiku juures ühesugused. Ei, harilikult ühiskondlikes elus on juhtidena eesrin-nas üksikud enamarenenud isikud, tõmmates teisi kaasa enestega.

Tähtsate teguritena inimsöö arengted esinevad idee - elutingimuste põhjal arengkäigu määramiseks tek-

kinud nõuded - üksikute väljendusel.

Iga inimene soovib oma olukorra paranemist, ei kunagi halvenemist, kuid selle tahte saavutamiseks valib igaüks omale isesugused teed. Üks näeb oma püüete lõpptulemust ainelises, teine vaimlises rikkuses, ühe õnn on isikline, teisel üldsuse hää käekäik.

Kaks iseloomustavat ja vastandomadust asetsevad igas isikus: egoism ja altruism. Inimene tunneb kaasa ligemisele. Ehk talle küll oma kasu lähedaim, ei suuda ta siiski näha, kui kaaskodanik rabeleb viletsuses: võõra hääde tunnete induktsiooni mõjul halvab ka tema hääd tuju, ja juba enesele südametunnistuse või sisetunde rahulduse leidmiseks jällegi egoismi, olgugi viltsakamal kujul, mõjul aitab hädalist. Hoolitsedes enese hää olukorra eest töötab ta ka ühiskonna kasuks.

Isikud, kellel hinges inimesoo kõrgemat liiki soovide rahulduse tahe on maailma kandvate ideede loojad. Kõigi ideede põhimõte on inimesoon õnn, kuid teed, millised juhatatakse sellele jõudmiseks on mitmesugused. Ühede arvamise järele saavutatakse too siht võitlusega, sõjaga, teistel evolutsiooniga.

Ja see eesmärkki, milles osutuks inimesoo püüd, pole ühesugune. Kristus kuulutab vendlust ja armastust, Nietzsche näeb arenemislõpptipul üliinimest, kes jõudnud sinna ülimesse arengastmesse, esitades kõiki, mis kannab kaastundmuse nime; hindudel on skeesi teel saavutatav hingeline täius, too ülev tulemus, tänapäeva eurooplastel - tehniline kõikvõime.

Ideid levitakse ühiskonnale, et ta muutuks paremaks; kuid nende teostamine nõuab võitlust.

Sama vanad kui ideed, on vaenuavaldused nende läbiviimise vastu seltskonna poolt, mis tegenevad tollel lihtsal põhjusel, et ideed, ükskõik millised, nõuavad enesechverdamist, isikliste huvide eitamist; aga seda ei luba inimese materiaalne, egoistiline "mina".

Ülimaks aateks, mis kestnud aastasada, on inimesel rahuidee. See põhimõte on rahvasse imbunud ülematest kuni alamate seltskonnakihtideni. Vanasõna ütleb: "Rahu kosutab, vaen kaotab". 18-ndal sajangul asutati osa Euroopa monarkide poolt "Püha liit" sõdade kaotamiseks. Too ettevõtte hääbus. Peasegu tegutseb "Rahvaste liit" samal põhimõtte teostamiseks, kuid sõjad kestuvad.

Õiglus ja hääus on mõisted, mille auväärstust tunnustab igaüks. On nad aga meie ühiskonnas maksvused? Kui oleksid, siis poleks vaja kohtuid ega vanglaid.

Kui praegu võib seltskonnal veel kaua olevat päämurd-murdmist hukkaläinud ühiskonna liigete elukommete parandamisega.

Kuid miks ei tegutse inimsugu nende õilsete põhimõtete järele, ehk ta neid küll pooldab? Suured ideed on rajatud inimese vaimlisele, altruistlikumale ainelisist, eneseavaldusile; nad küll õiletseva isiku iseloomu, kuid sarnase vaimukülluse püüdel ei suuda ta siiski seista: inimese kehaline kuju ei luba oma eitamist.

Inimvaim oleks vast valmis ohvreid kandma ligemise kasuks, sest tal pole kindlat, absoluutset kuju, aga keha, selge ja täpne aineeline nähtus, nõuab enese ja kaaskodaniku vahel kindlaid piire.

Inimese eluülesanne on areng. Aine enese arenemises näeb oma juurekasvu. Selle tõttu on ka inimene materiaalne rikastuda, kuigi see sünnib kaaskodaniku kulul, ja vaimline siht on siiski ligemisearmastus.

Meie aega nimetatakse ideevaeseks, ühtlasi materialistlikseks. See on parimaks tõenduseks, kuidas aine eksploateerib vaimu. Senikaua, kui on kestunud ühiskond, on tas ülekaalus olnud ainelised huvid. Vähe haritud mass armastab kergelt tunnete löbu, jättes kõrvale vaimlised, kuna need temale raskelt nauditavad.

Mass hoiab ilmavaate poole, mis lubab talle paremaid elutingimusi. Teda huvitab asja aineeline kasu, mitte ideeline külg.

Näiteks kommunismi teostamine, too igivana unistus Kristuse päivist peale. Ei ole möödunud palju aastaid noist terrori ajast, kui püüti meilgi teda riiklise korrana elustada. Suuremad tema eest võitlejad olid vaesemad seltskonnakihid, kellel ainelist varandust polnud kaotada, küll aga juure võita. Esikohal oli ikka kaaskodaniku varanduse jagamine, mitte ta õigust kaitsmine. Ainult üksikud, vaimliselt enamarenenud juhid olid vast ideelised, liikumisele ideaalsemat värvingut andvad.

Keskajal võideldi usulise idee eest, olid ristisõjad. Aga juba sõjaga näitas ühiskond, kuidas ta labastas rahukuulutaja Kristuse ideid. Ütleme siiski, see oli võitlus usu pärast, millel ei peaks ühist olema ainelise kasuga. Oli see nii? Ei, juhtidel oli võidetav maa silme ees ja vaimupimedal oli loodetav kasu ka enamvähem ainelise mõistega - hää koht taeva kuldseis saales.

Tõsiselt, ideelisi aadete elustajaid on ühiskonnas vähe, too nõuab vaimutugevust. Vaimuküllust on aga vaid üksikutele osaks antud. Et olla vaimujünger, on vaja aineliste huvide, kehaliste mõnude salgamist - askeesi - ja see on raske lihakütkeis viibivale inimesele.

Ideed - vaimusünnitused - materialistlist inimest elustades - ise materialuseeruvad: aine jätab oma tunnusmärgi vaimu loodule.

Ei ole veel senini leidunud ideid, milliseid ühiskond tervikuna oleks tunnustanud. Seltskond on iseloomult konservatiivne, umbusklik uuenduste vastu uued mõtted alles võideldes leiavad poolehoidu. Kuid ses võitluses ongi elu. Kui täituks kergesti mõni idee, ütleme rahu või sarnanemise aated, mille poole inimsöö arengsiht näib igivaldalt juhitud olevat, see tähendaks surnud punkti jõudmist - inimsöö hävinemist.

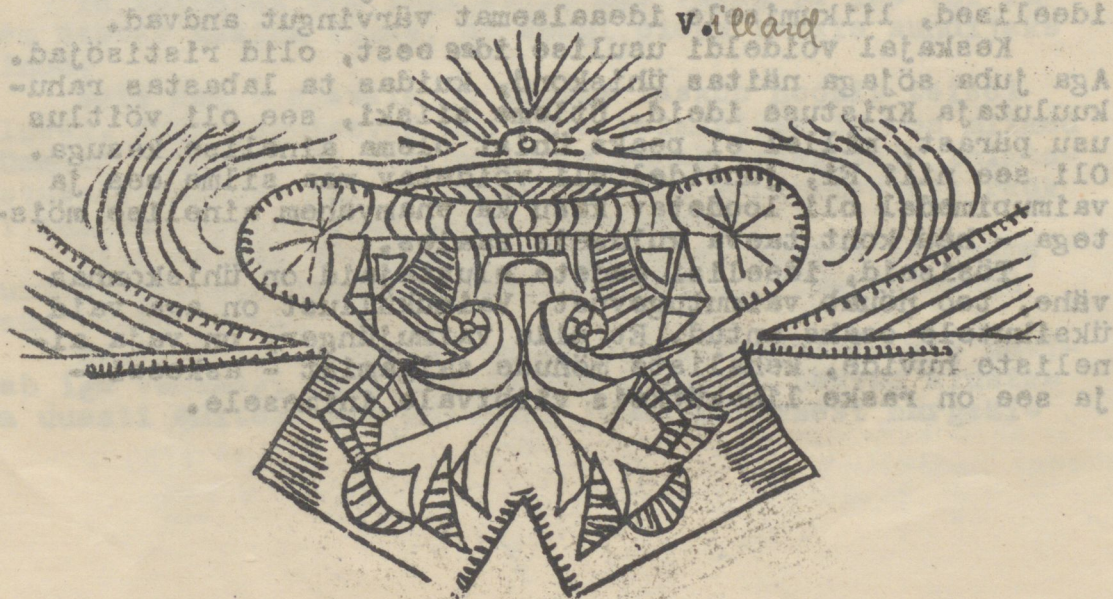
Iga olendi olemisel ja ta tegevusel ühel kujul on piir, nii ka inimesel. Elu maakeral hakkub, kuid nagu tulinäde enne kustumist veel kord heledalt leegitseb, samuti jõuab ka inimsugu kord täiuse tipule, oma suurema idee - isikute ühesamaduse vaimliselt kehaliselt teostada.

Ihu ja hing, neil on ühesugune õigus olemasoluks: kuni nad aga jõuavad sellele kokkuleppele, on enne ehk veel vaja vägivalda, aga too näib sündivat.

Meil olid orjad ja vabad kodanikud, orjus kaodati: oli aristokraatia ja lihtseisus - aristokraatia hävitati: jäid järele üheõiguslised kodanikud. Ka hariduse saavutamiseks on igaphele tee vaba. Riigivalitsusse pääsesid eesõigustatud seisused, või monarki võim oli vaba, nüüd võib sealt osa võtta iga kodanik.

Kommunism võib kord pääseda maksvusele, see kaotab varanduslised vahed ja kui inimsöö arv kasvab, et ka kodanikkude juurekasvu reguleerimine, jääb ühiskonna hoolde, nagu ennustab E. Key, siis võivad meie kauged järeltulijad küll olla samased. Ning too üliv idee - meie oleme vennad, üheõiguslised ühiskonna liikmed - on täidetud, ehk küll vist kadunud on siis armastus, jäänud vaid kaine mõistusepärane seltskondline kokkuhoidmine.

Inimesed muutuvad, ideed ühes nendega.

VAJA VAID JULGUST NING KINDLUST.

Vihm. Mudane maa ning tinahall taevas, hinged heliseb kurbusakkord. Tahan kaduda, lasta minna kuis tahab. Ei! Seda ei või. Olen noor, rinnus hõõgub veel tuli, aeg liig varane, et närbuda, pageda tulevikust, mis ühele nii lootusriikas, teie - unistuste maailm. Peame noorusmaa rannalt edasi sõudma valguse poole, silme ees kõrgeid ideed, mis sunnivad unustama igavad mõtted, need liiguvad kui lepased reed.

Muutuvad vaated, muutuvad ilmad. Taevas särab tähtede vöö. kadunud udude öö. Noorus kasutab oma jõudu ja ta töö on puhas ning õrn, nagu maad kattev lumi.

Ligineb kevad, tärkab rohi, ärkab talveunest kärbeski. Inimhinge asub lootus, hüppab rõõmust südagi, nähes kevadilu. Lõbutseb vaim, tundes töö tasu.

Jõuab suvi, lainetab oras, kõlab lindude laul. Lõikuskuu lendab linnuna käest, kõlgega on põldudel kiire, milleks ajaviide?

Saabub jällegi sügis, mil nukker ilm, aga minu rind peab rõõmust rökkama, mitte valust vaikima. Eks juhi minu elulaeva kõrgeid ideed, ainult tarvis võita need vastased veed, vaja vaid julgust ning kindlust!

H. S. Saaman

"S A K S A D"

SÜGIS.

Saabunud sügis.
Tuul kannab lehti
Puu kaunimaid ohteid,
Kõrgele õhku,
Vahest ka põhku
Selle peale ei panda
suurt rõhku.

Saabunud viimne tund,
Vaikima peab südame sund,
Hing hõljub kõrgele taeva,
Kus pole ei valu ega vaeva
Kui hing aga ei hukku?
Selle peale ei panda
suurt rõhku.

H. S. Saaman

Meil ja mägestikus.

Ilus ilm.
Päikese sätendav silm
Vaatab taevast alla.
Murede pilv
Joksev nagu hirv,
Kaugele ära,
Mägede taha
Heidab ta maha.
Palgeilt tal piserad voolavad,
Hingest hoovavad.
Mägestikus on äike,
Meil paistab aga päike.
Päike elab me põues.
Lapsed mängivad öues.
Sääl, kus on mäed,
Valitsevad taevased väed.
Sadu nig äike -
Meil on ikka veel päike!

H. S. aarma

"S A K S A D."

"Saksad!" Kes ja mis nad on? Tunneme neid?
Võib olla tunneme, võib olla mitte, võib aga ka olla,
et ise need. Fakt aga on, et neid ilmas leida on, et
miks ihaldatakse saada, et miks ka saadakse, aga kuidas -
- see on teine asi.

Meil, eestlastel, oli ja on kahjuks praegu peaaegu
üldine teatav aukartus, meie kauaaegsete peremeeste,
sakslaste -aadeliseisuse vastu, kes oli vast veel mõned
aastad tagasi suur, võimus, kelle ees väriseti, kogeleti,
kelle välist hiilgust austati, ihaldati, kelleks ka tahe-
ti saada. Need olid "saksad", kelle väärilised olla soo-
visid kõik, iseäranis aga kergemeelsed, hiilguse armasta-
jad Eesti mehed ning naised. Kes siis ei tahtnud näha end
sellena, keda austati, eeskujuks peeti?

Ja südikamad, või kuidas neid nimetada, muu võimaluse puudumisel hakkasid end soodsatel juhusel ise "sakseks" nimetama. Üks neist "saksaks õppimise" võimalustest oli eestlastele, kui alamale kihile (minevikus!), pääsemine sakslaste seltskonda, või vähemalt nende lähedusessegi. Leidus hulk eesti poegi ja tütreid, kes saidki "saksteks" s.t. kes hakkasid ise end neiks hüüdma, järele aimates ka sakslaste eluviise ning eneseväljendust. Sattudes linnas või mõisa - sakste hulka (enamasti teenistuse või mõnesuguse ameti õppimissoovi tõttu) omati "sakste" kombeid, keelt ning riietumisviise, oldi aga "pärisakste" ees nagu ikka "mats" saksa ees, sest tõeline "saks" ei pidanud sarnasest isehakkanud "saksast" midagi ja käis temaga ümber nii, nagu ikka seni talupojaga. Kuid kui "värsked saksad" jälle läksid kodukohte, kas või lühikeseks ajaks vaat' siis alles härrad või preilid (õigemini "preilnad!") - üldse suured "saksad". Selletõttu siis ka muutus nende ülespidamine teiste - harilikude talupoegade - vastu, püüti end näidata "saksaena", mille pealmise tundemärgid olid: kange, n.n. peenike maakeel (nende eneste teada - saksakeel), enmvähem moodne" rietus ja kehahoid.

Loomulik, et need "kodersaksad" linnas ja maal oma naljakate esinemistega, tehtud välimusega j.n.e. sattusid arukamate pilke alla, said hulgaliste anekdootide põhjuseks ning paljude pilkenimedega ristituteks.

Kuid ka praegu, sel arenemisaastmel, ei taha see "sakslus" kaduda, olgugi et see üsna väiksel määral esineb. Nii mitmed vanemad koolitavad oma lapsi selles vaimus ja selle sihiga, et neist saaks "saksad", kellele arvatakse kõik teed elus lahti olevat. Ja kui palju noori, eesti naisi isegi ei vasta küsimusele: "Milleks õpite?" tõsiselt lausega: "Et saksaks saada!" Vanemale põlvele võiks ehk selle väärarusaamise andeks anda, sest ta on ikkagi oma aja laps, mil muud kõrgemad ei teatud, ei tahetud teada, või ei olnud võimalik see teadmine. Kuid et ka noored ainult "saksaks saamise" sihis rühiks, seda ei tohiks olla. Eesti noored peaks kõige esiteks omama rahvuslase uhkuse ja kindla teadmise, kohustava teadmise nende ülesannetest ja kohustustest enese ning ühiskonnas vastu, ja siis tegutsema nende järele. Peab eemal hoidma põhjaviivast "sakslusest" ja asuma aatelitele, loovale tööle, sest paremusel ei vii meid kunagi eneste ning teiste petmine, enese tõelise oleku varjamine.

Olgugi et vähem osa meie noorsoost ei ole "saksluse" eesmärgile pühendatud, on siiski kahju neist vähestest, kes

pimedast peast katsuval millegi eestlastele tundmatu
"saksa seisuse" poole teed murda, sest sinna meie, eest-
lased, kunagi ei saa, ei tahagi saada, ja kui mõni arvab
sinna jõudnud olevat, siis on ta ainult seks pilkavates
jutumärkides.

Mui-gan. Les Promm

-----000-----

KUI KERKIVAD VARJUD.

Alt ära! kisab kõrgel pukis istuv habemakas voori-
mees teekäijale, kes kiirel sammul, nagu masina jõust
liikumapandud mõtlemata, elutu asi, mööda tänavat edasi
kihutab ja kaaskäijale kõrvu karjub: andke teed! Seal-
juures püüab ta kõige oma füüsilise jõuga teelt kõrval-
dada neid, kes temal ees või ei jõua sama kiirusega ki-
lomeetreid neelata kui tema. Sama hädaliste tõstavad
siin ja seal möödakihutajad autod, jalgrattad, helisejad
trammikellad, mürisejad laevaviled ja hirmuäratavalt kar-
juvad veduri pasunad - "eest ära".

Mis tähendab niisugune karjumine, sarnane südant-
lõhestav kolin ja mürin? küsib vanake, kes nõjatab vastu
halli Toompea müüri. Näib, nagu ei usuks ta seda, mis
sünnib tema ümbruses. Ta vahib üksisilmi kõike seda kiha-
mist, kihutamist, kuulab varisedes kolede ja pasunate
segi pulsatud mürinat.

Vanake, kes oli 300 aastat igavikust möödasaatnud
varjude maal ja nüüd tagasi tulles, soovis näha oma ko-
dulinna, ei jõudnud kohaneda selle liikumisega ja ta lau-
sus: "Jumal ole mulle patusele armuline!"

"Peasta mind sest-süftsest hõdaorust!" soovib hõ-
bedajuukseline rauk. Neid sönu korrates laskub ta kivi-
müüri kohale, palvetades ja käsi risti pannes.

Ta ei jäta oma palvet, vaid nähtavasti kerkib rind, ta
just kui tahaks mingisugune jõud teda purustada, ning
ning aegajalt kostub korisev hääl: "Peasta mind sest pa-
tusest hõdaorust".

Noormees läheduses olles ja kõike kuuldes, mis vanamees rääkis oma meeleäraheitmises, astus vanamehe juure ja küsis: "Oled sa haige, kui, ja, siis toon sulle arsti?" Haalpea keha vabises, pööras end ümber, vaatas küsijale teravalt näkku ja ütles: "Tagane minust saadan".

Noormees, kes vanakese sonimistest ega ohetest aru ei saanud, pööras lähema konstaabli poole sõnadega: "Viige ta sealt inimeste jalust ära", kus juures ta põlgava liigutuse rauga sihis tegi. Konstaabel täites soovitud korralduse ja minut hiljem vurises voorimehe tõld vanamehega läbi rahvast täiskiilutud tänavate.

Kostusid hullemini vilede, torude, kellade ja pasunate hääled voorimehe tõllas lamavale hõbejuukselisele vanaraugale kõrvu, keda viidi nimetatud häälitsejate ohvrina haigemajja.

Vanake, kelle noorus möödunud mitme saja aasta eest väikeses linnakeses, kus üldist vaikust vaid üksikud varblased või varesed istudes kivimüüridel, segasid, ei jõudnud seda pörgumürinat enam väla kannatada.

Kui ta pead üles tõstes silmas trammivagunit, mis suure kella kõlinaga tema poole liikudes, teda ähvardas silmapilk purustada, langes pikajuukseline vanake, käsi ristii hoides ja värisedes igavesse unne.

Miks kartis elutark vana elu?

Kas ei olnud ta küllalt küps ja vastupanu võimeline enese olemasolu eest võitlemises?

Et kõiki neid põhjusi mõista, miks vana rahvapõlve esitaja, kellest räägitakse, et nad olid tugevamad ja vastupanevamad eluks kui meie, seks peame jõudma selgusele nende vahelkordade üle, mis lahutavad meie aastasaja mõnedest vanadest rahvastest. Endine inimene oli tegev samuti kui meilegi, olgugi vähema kiirusega aga tema tegevus oli laialdasem ja mitmekülgsem.

Ta toimetas või tegi asju, mis vajas ta ise või lähem naaber üksina ilmas, et keegi oleks temale sundijaks olnud.

Meie aeg - ajavaim ja tegvus laskub hoopis teisel alusel. Nüüd tegutsevad ühe asja valmistuse juures mitmed kümmed inimesed ja see ongi mis annab praegusaja inimegevusele sarnase närvilikkuse, milles rahuarmastaja rauk ei tundnud mingisugust tahet elamiseks.

Siin on üks tööline teise sundija, kubjas ja peame tunnistama, et sarnases närvilikkuses ei jõua inimsugu kaua vastu panna.

Selle kõige järeldus on hirmus katastroof, mis hävitab iga vähemagi kultuuri ja kus inimesed peavad alustama uuesti ehitust uue kultuuri jaoks esimesest nurgaki-

vist. Eelkatastroof: aeg elab läbi suuri majanduslisi kriisisid, mis on tingitud kauba üliproduktsoonist ja kus kapitalid kuhjuvad üksikute kätte, milline sündmus on mässude, sõdade ja kultuuri hävituse alg-
tõmbeks rahvaste ja riikide vahel.

A. M. Mäkelä

PÕHAPÄEV.

On jahe pühapäeva lõunapoolik, kevade esimeste päevade sünnitus. Istun avatud akna juures ja lehitsen mitukorda loetud raamatut. Rutata pole kuhugi, kusagil ei oodata. Nukrustan ja igatsen. Mida, seda ei tea isegi.

Vaatan, kuis noorepoolne naine, adventist, "poisipeaga," riputab pesu nööri, tugev nagu esimese armastuse hoog, raputab hilpe nööri uudushimulikult.

Aga akna all mängivad lapsed oma mängu, ja eemalt kostuvad kannatliku jalgpalli kaebed segunenult kirikellade helina ükskõiksusse. Mere kohal on kajakad liig sügaval ujuvate kalade pärast kurjaennustavalt pahased. Naabermajas söimab joomar oma naist.

Ja mina olen üks.

Tean: südalinnas lõbutsevad inimesed, jalutavad, on peol, kinos, klubis, koosolekul, harutavad päevsündmuse politikast ja kirjandusest; lehita, nukrustavate puude all naeravad inimesed või on tusased - kuid - nad teevad midagi.

Ei tahagi teisiti.

Tuleb meele ammukuuldud mõtteid, ärkab vana, rumal asjatu ja koolipoisilik küsimus elusihist.

Kordan, mida ammu tean: inimene otsib elust õnne. See on sageli ta elusih, egoistlik ja nagu iseenesest mõistetav. Aga inimlaps ei leia otsitavat. Teda võib olla pole. Kuid lootma peab. Sest kogu elu on otsimine, tedmises: otsitav on harilikult küll leidmatu.

Siis näeb mulle möte ebaõigena ja jatkan:
hiljem, kui ohverdamisaeg möödunud, leiab inimene töö-
elu igapäevsus pole siiski hall. Midagi pole elevamat
ja mitmekesisemat elust. Elu, see on mitmekesisus ise.

Tüütein küsimuse harilikkusest.

Vaatlen üle hoovi minevat tüdrukut. Esimene kord
näen ja imetlen ta ilu: pole praegu muud teha.

Tüdruk on läinud, lapsed lahkunud, kirikkell tukub,
pesu kuivab. Ja ma olen üksi akna juures.

Kadestan kõigepealt talunikku, kellele kuuluvad
metsade häbelikkus ja verise päikse varajased igahommi-
kused tervitused, kadestan kõiki, kes ihkavad olla mi-
nust õnnelikumad.

Tean, ma ei suuda midagi, kuid just selle kiuste
tahan! Tean, ma liigutan end ainult kepi varal. Tahan
soendada hingeauruga tuba, toituda pettustist, elutada
lootustist, uskuda olematut.

Kuid ei taha alati naeratada, kui seda soovitakse.
Ei taha olla juutide nutunaine; sest ta müüb oma pisa-
raid.

Mis kasu sest tahtmisest?

Olen kangelane üksi olles, arg ja tahtejõuetu, kui
pean midagi tegema. Ja mu lohutus, rumal ning ainukene:
paljud teised pole paremad.

Väikesed lapsed tulevad tagasi mu akna alla, naer-
des ja naljatades.

Kaugel, säälpool pilvi on praegu vist vaikus, all
sügavas tule riigis, loeb sabaga mees paksu, verega kir-
jutatud elutarkusraamatut.

Aga mu akna all mängivad lapsed oma mängu, pisut
eemal varitseb kass tuisid, tahenenud pesu kahiseb ime-
likult ja kõrval toas mängitakse kaarte.

Aga mina istun akna juures ja ei tee midagi.

Tuleb meele hetkeid koolist: õnnelikkuna kõnele-
vad osa õppureist ajapuudusest igal võimalikul juhusel.
Ja see on neile nagu ülesanne, mille peavad täitma iga-
päesv korralikult.

Rumalad valetajad! on kahju neist. Nad isegi, võib
olla, ei tea, et valetavad. Nad usuvad, mida räägivad -
vale, see on nende tööde.

Mõnikord on nii: õppuril on väikene, tähtsusetu te-
gevus. Juhuslikult pole see ühenduses õppimisega, kuigi
seotud kooliga. Kui uhke on siis õppur!

Ta käib nagu kõrgesse õhku tõmmatud juuskarval.
Iga seisak, iga kõrvalevaatamine on olemasolule kardetav.
Eksimine juuselt - tähendab enese ohverdamist; seepärast
on sammud nii möödunud ja pilgu siht kõrvaseisjaist ole-
nematu.

Vihkaksin sarnaseid, kuid ei taha: enamasti vihkame seda, keda kardame.

Ei tunne õppureid.

Kuulan alati tähelepanuga nende jutlemisi. Midagi ei meeldi neis targus kõnelusis. Liig palju räägitakse enesest.

Enesearmastus on vastik kui ta muutub haiglaseks. Enesearmastus, väljendudes sagedase "mina'ga", on rumal harjumus.

Suurimad egoistid on õppurid.

On ju tuntud tõde: kõige kauem seisavad peegli ees ebailusad.

Kuulen teisest toast igal lõunal korduvat klöbistamist sööginõudega. Aiman juba. Ja ei eksi: "Poiss, sööma"!

Ja pahane tülitamise pärast, hää meel, et söök valmis, lahkun akna juurest, mille lähedal muretud lapsed mängivad oma mängu.

F. Nauman

---ooo---

MOTTEID MALEST.

Praegune kuju populaarsest seltskondlisest mänguist malest, ei ole ühe inimese tark leidus, vaid ta on mitme isiku aju sünnitus. Palju on avaldatud arvamisi male sünnikoha üle, aga kindlaks teha ei ole seda siiski suudetud. Ainuke fakt, mida uurijad tõestada suutsid, näitab, et male on pärit hommikumaaalt, asiaatide kollasest perest.

Esimesed jäljed, mis meie malest leiame, on seotud India, Aaria tõugu rahvaga, kes asusid eelajaloolisel ajal Rendschab'is. Palju leidub tolle kohta legende, mis püüavad tõendada, et male on sealt pärit ja preestrite Fabel'i, Sissa või Nassir'i poolt sünnitatud. Need legendid on seotud kõik ühise mõttega: tark preester tahtnud isemeelset kuningat õpetada ja loonud mängu, mille tähtsus seisab alamate ja ülemate ühises toetuses.

Uus mäng olevat kiirelt rahva seas levinenud ja viimaks kuningani jõudnud. Kuningas tahtnud mänguga põhjalikult tutvuneda ning lasknud tollepärast leiduri enese juure kutsuda, õppinud mängu ja tahtnud tolle looja vastu tänulik olla, pakkudes suurt aaret. Tark preeter olevat aga palunud nisuteri vastavalt malelause ruutudele: esimesele 1-ks, teisele 2-ks, kolmandale 4-11, neljandale 8-sa, jne. Kuningas naernud preestri rumalust ja käskinud soovi rahuldada. Tema üllatus olnud aga suur kui selgunud, et terve riigi aarete eest ei oleks saanud pooltki tarvilikust terade auust kokku. Nimelt oli tarvis 18446744073709551615 nisutera. Too olnud uus õpetus pillavale kuningale.

Ühede legendide järele karistanud kuningas preestrit kavala nõudmise eest, teiste järele aga oma nõuandjaks teinud. Need on ainult legendid ja nende järele ei saa veel mängu sünnitajat kindlaks teha.

Male mänguviis, nagu meie teda praegusel ajal tunneme, ei ole vanaste niisugune olnud. Andmed, mis meie male esi-isa kohta leiame, toovad meile täitsa isesuguse mängu silmade ette. Nüüdse kahe vastase asemel mängisid siis neli. Malendite värv oli: must, punane, sinine ja kollane. Vigurid oli igal ühel kaheksa: oda, ratsu, kuningas ja vanker ning igatühe ees ettur (lippu siis ei tuntud) ja olid asetatud kahte ritta nurkadesse. Käigud olid osalt teistsugused kui praegu, nii liikus oda ainult heppeid tehes kolmandale ruudule diagonaalis. Ratsul, vankril ja kuningal olid nüüdsed käigud, aga ettur astus alati ühe sammu, ka kodust väljaastumise juures. Vankerdust (rochade) siis ei tuntud. Ka male laud oli teistsugune, praeguse must-valge ruudulise asemel oli valge 64 ruutu jagatud laud. Mängul oli Sanskriti keelne nimi Chatur-anga (Neljapäha) ja pidi meele tuletama India sõjakorda ja võitlusviise.

Ajajooksul aga muutus Catur-anga mänguviis. Tekkis uus kombinatsioon: neljast vastasest sai kaks, mustadest ja sinistest mustade ja punastest ning kollastest valged nupud. Laud muutus must-valge ruuduliseks ja mõlemile poole tekkis uus mõjur - lipp. Lipp hakkas domineerivat osa etendama, liikudes igas sihis nii palju, kui mängur soovis. Oda omas rohkem liikumisvabadust ja võis diagonaali lõpuni astuda. Ettur sai väljaastes kaks sammu, aga vankerdust oli ikka tundmatu ja tekkis alles 1600 aastal Itaalias või Hispaanias.

Niisugune on lühikene ülevaade male ajaloost, sest suurest mängust, mis kultuurinimese vaimuteravust peab näitama. Viimasel ajal on male kohutava kiirusega igas-

se "nurka" tunginud, on võetud teda mõnedes maades isegi kooli õppekavasse. N. Venemaal, Moskvas on koguni male akadeemia (esimene sellesarnane). Male võiks igale inimesele hea seltsiline olla, aga et ta suurt õppimist ja tugevat tahtejõudu vajab, siis löövad paljud käega ja nimetavad teda tühjaks ajaviiteks. Sealsamas teevad nad mõne teise palju tühisema asjaga tegemist ning unustavad, et see võib rohkem ajasurnukslöömist tähendada.

Kuulsin kord kedagi õppurit õpetajale ütlevat. "Milleks on mul vaja neid keerulisi matemaatilisi ülesandeid? Elus nad mul tarvis ei lähe ja kooli lõpetades on nad pea unustatud". Vastas siis õpetaja; "Ilus, sul on õigus, sest suuremal osal inimesist ei lähe seda müdugi elus tarvis ja unustab ta pea. Meie aga näime koolis endest kasvatada intelligent inimesi, kelle mõtlemisvõime peab alati töötama, ja need keerulised valemid ja ülesanded kutsuvad esile kõige suuremaid vaimu pingutusi, seepärast peame meie neid õppima".

Male on võrreldav matemaatikaga, sest tema arendab meie mõistust, nõudes mõnel hetkel palju suuremat vaimupingutust, kui "kuivad" matemaatilised ülesanded. Seepärast tuleks rohkem tähelepanu juhtida male levinemisele rahva seas.

F.R. Olberg.

-----0-----

ÜKS VÄIKENE REISIKIRJELDUS.

Ärkan. Aknast paistab lai päikesekiirte vihk silmale. Pääs kumiseb. Tuletan meele, mis päev täna on. Jõuan siis pärast pikka mõtlemist otsusele, et on üks päev, mille nimi on esmaspäev ja et see päev on sattunud, kaskellegi isiku tahtes või juhuslikult, tänase päevaga ühte. Selle üle pole mul sugugi hää meel ja tuju langeb kraad kraadilt allapoole, sest täna on meil koolis "raske päev", kuna mina aga ühegi tunni vastu pole valmistanud. "Es-mas-päev"! tõesti kõlab inetult see kolmesilbiline sõna. Kuid siiski, tolle päeva sõnalise sümboliga võiks veel rahul olla, aga päev ise? "Prrrr!" - hirmu ajab pääle. Vaatan kella. See on mõne minuti pärast seitse, ainult veel mõni minut, ja siis

peab leppima tolle paratamatusega, et olen sunnitud lahkuma sellest soojast pesast, kus nii mugav lebada. Sooviksin täna, et need hommikused minutid oleksid tunnid. Kuid ei, pole võimalik teha sässest elevandi, kuigi tahaksid seda vahest mitmed. Ootan midagi. See täitub - teisest toast kõlab isa bassihääl: "Tõusen'd juba üles, kell ammugi seitse läbi, vaata, jääd sedasi veel kooli hiljaks".

"Olengi juba üleval", vastan talle.

Sellepeale ta rahustub, usub vististi, et mul enesegi hästi ei lähe, kui hiljaks jään.

Riietun ruttu. Üks, kaks, kolm! - olengi oma toimingu lõpul, ja kui ligidaloleva vabriku toru huikab, oma töölistele tööalgust kuulutades, astun teise tuppa, mis terveni täitunud kohvilõhnast.

Pärast hommikueinet tõuseb tuju mõne millimeetri võrra. Seda teeb vist kevadpäike, mis mind paitab, oma siidpehmete kiirtega soendades. Korraga tulen mõttele täna mitte kooli minna, ehk õpilaskeeles öeldud "poppi teha" ja üht väikest "reisi" väljaspool linna ette võtta. Kohkun veel veidi; kuid siis langeb liisk, ja tänavale astudes on mu otsus: täna koolist puududa, kõikumatu ja selle asemele, et minna teadustemplisse, pööran sammud vastandsuunas.

Jõuan linna äärelle, Lasnamäe jalale. Veel mõni samm - ja Tallinn paistab mu jalge ees sipelgapesana. Astun edasi. Varssi jõuan kanali juure, mis meid "tallinlasi" hoiab ülemiste vanakese viha eest. Küll kohiseb vesi alla kukkudes kõrgelt paasrunkalt. Võtan nõuks, mäest alla minna. Teekond on kaunis kaelamurdev, nimelt pori suhtes. Hüppan kivilt kivile, et mitte jalge mudaseks teha. Ent kuhu sa inimene õnnetuse eest pääsed! Nii ka siin. Väike vääratus - ja olengi "sees". Üks jalg paisab vaevalt maa seest välja. Tänaheks päevaks on saabas ühes sukaga mokas. Trööstin end siis veidi, mõteldes, et vahest kuivavad "nahk" ja "riie" pikapääle ära ja ehk on eespool maa kuivem. Viimane oletus ongi õige: maakamar on kaunis tahe, võiks isegi istuda, kui selleks soovi oleks. Silmitsen ümbrust. Näen isikut samast perest, kust minagi: üks kaubanduskooli õpilane (arvatavasti ühes logaritmide tabeli ja muu sarnase matemaatilise krempliga) tegutseb vististi korrutamise, jagamise, juurimise jne. kallal; keegi ühisgümnaasiumi õpilane, neiu, mõõdub minust, hoides kaes rramatuid; loen päälkirju, ühel seisab: "Taimede ehitus ja elu". Muidugi peab ju taimi tundma õppima looduses ja kõige kohasemaks selleks on esmaspäev. Näen veel teistsuguseid "looduse nautijaid".

Samas kanali kaldal lebab keegi mees, puhates pühapäeva "väsimusest".

Jõuan nüüd poolelioleva "Eesti staadioni" juure, mis pidavat olema meie tulevane sportlaskonna au ja uhkus. Lähen seda ligemalt vaatama, jõuan tribüünide viivale trepile, kui kuulen korraga hüüdu: "Kyda!" Pöördun. Mu ees seisab keegi härra ja vehib ägedalt kepiga. Seletan tolele härrale Eesti keeles, et mul kange soov näha ligemalt spordiplatsi, kuid vastuseks pääraputus. Minu venekeele tagavara ei luba jällegi mind asja paremini seletada ja nii siis seisamegi kahekesi vastamisi ja vahime teineteisele näkku, kusjuures ta kogu aeg räägib ja kepiga üle minu pää näitab. Viimaks saab ta siiski välja ütelda: "kielatud", millega seltsib uus energiline kepi-vibutus õhus. Arvan nüüd paremaks oma hää olukorra kaitseks lahkuda. Seda ka teen. Jõuan jällegi linna tänava-tele, milledeelt riisutud vaikne looduse rahu. Kell on juba kaksteist. Astun kodu poole. On mure koolist puudunud päeva pärast, saabas ka visiseb, käimise juures, välja pressides vett. Oleks ehk olnud parem, kui oleksin läinud kooli; Ent pole parata. Tehtud asja ei saa tege- matuks teha. Kuid mul on rõhuv tunne, just kui aimaksin ette õnnetust ja süda on nii raske, raske.

N. K. Uetas

---000---

KEHALINE KASVATUSE ANATOOMILINE JA FÜSILOOGILINE

TÄHTSUS.

Dr. A. Reimeri järele.

Kehalise kasvatuse häategev mõju inimese organis- mile on väljaspool igasugust kahtlust, kuid selleks, et see just teatavat tagajärge ehk mõju avaldaks ja ei viiks mitte mõne ootamatu resultaadini peavad kehalised harju- tused sündima kindlate juhtnööride järele, mis vastavad

inimese keha anatoomilistele ja füsioloogilistele nõuetele. Kehaliste harjutuste mõju meie organismile on väga mitmesugune. Ühed harjutused nõuavad lühikese ajaga kehalt suuremat jõukulutamist, teised aga võivad kesta kauem.

Oigelt ja otstarbekohaselt tehtud harjutuste mõju on suur meie kehale. Lihaste harjutused tõstavad viimaste töövõimet, karastavad nahka ja ihu, mille tõttu organism atmosfäärilistele muutustele muutustele muutub vahemtundelikuks ja külmetuste mõjud vähenevad, mis loovad alati haiguste tekkimiseks võimalusi.

Asudes kehaliste harjutuste juure ei ole mitte ükskõik, mis moodi, millal, kuidas ja kui palju neid teeme, vaid nendega tuleb tegutseda eriteadlaste nõuandel ja otusel. Toon mõnede tähtsamate vanaaegsete arstide arvamised käesoleva küsimuse kohta:

Hippokrates (a.460 - 377 e. Kr.) ei tarvitanud spor-di hää mõju mitte ainult arstimiseks, vaid soovitas seda veel tervishoiu abinõuna. Ta näitas, et harjutusi peab tegema kooskõlas tervislike seisukorraga, vanusega ning kehaehitusega. Hippokrates'e arvamise järele tuleb silmaspidada ka toitlust ja aastaaegu.

Aristoteles (a.384 - 322 e.Kr.), ilmakeuulsa Aleksander Suure mitte vähem kuulus õpetaja, nimetas arstimist tervise - spordi aga hää enesetunde toojaks. Tema soovitas tungivalt möödukust kehaliste harjutustes, seest liialdus rikkuvat keha samuti, nagu absoluutne harjutuste puudus.

Kõige uuemal ajal on kehaliste harjutuste küsimust arvustatud küll arstide ja mitteametlaste poolt, kuid kõik on tulnud ühisele arvamisele, et sport toob kehale kasu. Siiski on kahtlemata kindel tervise rikkumine üleliigsete harjutuste tõttu. Ka võib tervis kannatada, kui tehakse inimese organismile mittetarvilikke harjutusi. Sport ja võimlemismängud esinevad kui suuremad tegurid iseloomu ja külmaverisuse arendamiseks. Arg ja otsustamatu inimene, kord tunda saades oma lihaste võimet, muutub julgemaks ja ettevaatlikumaks. Kehalised harjutused, mis teatava takistusega seotud, õpetavad leidlikust, enesevalitsemist ja ohvrimeelsust. Ühised mängud ja harjutused nõuavad korda ja ühistunnet ning loovad sellega seltskonnatunnet ja sõprust.

Filosoof Plato nõudis, et sport inimestes ilutunnet süvendaks. Harjutusis tuleb tõesti suurt rõhku panna plastiliste liigutustele, millel suur tähtsus: paljud noored on loomu poolest kohmakad, aeglase abitute lii-

gutustega, kehalised harjutused suudavad natukenegi muuta seda nurgelist ja kange olekut noorte liigutustes, kui harjutustel ei jäeta unustuse plastilist külge.

Võib lugeda aksioomiks, et võimlemine, sport ning mängud on tervisele kasulikud, millega peaks tegutsema võimalikult iga inimene, kes oma tervist tahab hoida normaalses olekus ja ka arendada eneses leidlikust, enesevalitsemist ning ühistunnet.

---00000---